

Димитър В. Стояновъ

ВЕЛИКАТА ОСВОБОДИТЕЛНА ЕПОПЕЯ

Отъ днеска нататъкъ българскиятъ родъ
История има, и става народъ !

Вазовъ

Отецъ Паиси

(„Епопея на забравитиѣ“)

Историята е велика учителка на живота, казва една древна латинска мъдростъ. Това лѣто, цѣлокупниятъ български народъ ще бжде честитъ да чествува два, твърде рѣдки по своята епохална историческа важностъ и политическо значение юбилея: 1000-годишнината отъ Царь-Симеоновата епоха, и 50-годишнината отъ освобождението на България. Това е единъ свѣтълъ националенъ день, който създаде нова епоха въ съвременната история на българския народъ. И църковнитѣ камбани ще разнесатъ радоститѣ и тжгитѣ на българското племе навредъ изъ роднитѣ ширни, свободни и—за зла честь—още поробени кржгозори, навредъ, гдето се чува нашата свещенна родна речъ; гдето се лѣятъ нашитѣ кръшни, сладки родни звуци и гдето още тупа пламенното българско сърдце. Кой е тоя свѣтълъ роденъ празникъ и що ни той напомня? Нека хвърлимъ единъ бѣгълъ, ретроспективенъ погледъ назадъ, за да проследимъ—съ нѣколко общи контури—главнитѣ етапи отъ нашата духовна и политическа еволюция и онова свѣтло наследство, което ние, днешнитѣ български генерации, наследваме като свещенъ заветъ отъ свѣтитѣ сѣнки на миналото, като спасителенъ фаръ, който ще напжтва сждбинитѣ на българския корабъ и за напредъ.

Въ края на XIV столѣтие—наскоро следъ трагичния Косовски бой, който, така фатално предреди участъта на всички славянски поселения—за българското племе настжпиха дни на жестоки, тежки и горчиви изпитания. На 17 юлий 1393 г., следъ 3-месечна, тежка обсада, съ помощта на предателство и съ лютъ пристжпъ отъ всички страни, Челеби Сюлейманъ, изпратенъ отъ баща си Баязида—наричанъ още „Свѣткавица“—успѣлъ да се промъкне въ де-

бритѣ на нашата стара първопрестолнина—древно Търново. Свирепитѣ агарянци, опиянени отъ победата, а още повече алчни за плячка, кръвъ и мьсть, ограбили и опожарили царскитѣ чертози, осквернили църковнитѣ светини и древни обители, накадали навредъ изъ самотнитѣ дебри на Хисаря, Света-Гора и Царевецъ; срутили твърдинитѣ, изградени по челата на скалитѣ и урвитѣ, шеметно зеящи надъ пропаститѣ, промивани отъ Янтра¹ и предали търновчани—мжже, жени и деца,—на пленъ и сѣчь. И рѣки отъ кърви протекли на струи по кулитѣ, бойницитѣ; и страшни писъци до Бога процепили околнитѣ урви и хълмове—на длъжъ и ширъ—изъ дивната Търновска клисура... Въ тѣзи, тежки, страшни минути, последниятъ нашъ злочестъ търновски светителъ Патриархъ Евтимий, останалъ твърдъ, непоколебимъ и вѣренъ на поста си: той обикалялъ изъ развалинитѣ и пепелищата на загинващото въ кърви и пламъци Търново; подкрепялъ, ободрявалъ и утешавалъ—съ своето топло пастирско слово—страдащитѣ, болнитѣ, умиращитѣ въ неравната борба—за родъ и честь—между кръста и полумесеца.

Наскоро следъ това, презъ 1453 г. пада и Цариградъ и така, гордитѣ османлии ставатъ—презъ течението на 5 цѣли столѣтия, пълни и неограничени властелини върху сждбинитѣ на цѣлия балкански полуостровъ. И тогава за българския народъ настжпватъ минути тежки, сждбоносни—времена на двойното, жестоко, непоносимо чуждо потисничество: политическо—подъ ударитѣ на свирепия завоевателъ азиятецъ, и духовно—подъ кознитѣ на лукавия и подълъ фанариотъ. Презъ тѣзи бурни, смутни и тревожни времена, на роднитѣ небосклони се ниятъ мрачни, зловещи облаци, предвещаващи само

